

LUNDS
UNIVERSITET

BESLUT

Diarienummer V 2026/513

Datum 2026-03-19

Adressat

Socialdepartementet

Rektor

Yttrande över lagrådsremiss Elektronisk övervakning – ett verktyg för socialtjänsten till skydd för barn och unga

Ert diarienummer: S2026/00342

Lunds universitet har fått möjlighet att yttra sig över rubricerad remiss. Då betänkandet bedöms vara en expertremiss och expertisen finns inom flera verksamheter har universitetet valt att bifoga de yttranden som inkommit från fakulteterna i sin helhet.

Beslut

Beslut att avge de bilagda yttrandena från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten har fattats av undertecknad rektor i närvaro av förvaltningschef Susanne Kristensson efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av administratör Anton Jönsson, Universitetsledningens stab.

Erik Renström

Dokumentet är signerat digitalt, se slutet av dokumentet.

JURIDISKA FAKULTETEN

YTTRANDE

Diarienummer
V 2026/513

Datum 2026-03-12

Adressat

Juridiska fakultetsstyrelsen
Tova Bennet, biträdande univ. lektor
Titti Mattsson, professor

Rektor vid Lunds universitet

Remiss: Utkast till lagrådsremiss Elektronisk övervakning – ett verktyg för socialtjänsten till skydd för barn och unga

S2026/00342

Juridiska fakultetsstyrelsen, som beretts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av biträdande universitetslektor Tova Bennet och professor Titti Mattsson.

Allmänna synpunkter

I lagrådsremissen konstateras att en majoritet av remissinstanserna som yttrar sig avstyrker eller är kritiska till förslaget. Bland dem ingår Lunds universitet. Den samlade uppfattningen bland dessa remissinstanser anges vara ”att förslaget innebär en mycket ingripande åtgärd som det saknas såväl skäl som tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för att införa”. Dessutom anges att elektronisk övervakning inte hör hemma inom den sociala barn- och ungdomsvården, att förslaget medför att sociala och straffrättsliga insatser inte längre kommer att särskiljas, samt att elektronisk övervakning inte är en ändamålsenlig eller effektiv åtgärd för att uppnå det brottsförebyggande och skyddande syfte som den påstås ha. Utöver detta anges att flera remissinstanser befarar att åtgärden kommer att få ”en kontraproduktiv effekt som även skadar förtroendet och socialtjänstens förutsättningar att bedriva ett förebyggande och tillitsskapande arbete i enlighet med den nya socialtjänstlagen” och går emot intentionerna i nya socialtjänstlagen om att insatser och

åtgärder som beslutas ska baseras på vetenskaplig evidens. I samband med detta påpekas även att Danmark avskaffade en reglering om elektronisk övervakning mindre än två år efter införandet eftersom det inte ansågs vara en effektiv metod för att förebygga kriminellt och asocialt beteende. Ytterligare en central kritisk synpunkt rör att åtgärden förefaller förutsätta att barnet eller den unge bär en elektronisk sändare på kroppen dygnet runt, vilket rimligen kan förväntas verka stigmatiserande, bidra till en känsla av utanförskap och riskerar att förstärka eller befästa en kriminell identitet, utöver den integritetskränkning det får antas innebära i övrigt.

Att trots ovanstående invändningar införa åtgärden kan inte på ett trovärdigt sätt motiveras enbart med hänvisning till att den allvarliga brottsligheten bland barn och unga har ökat och att detta utgör en allvarlig eller exceptionell situation.

Juridiska fakultetsstyrelsen ansluter sig till uppfattningen att allvarlig brottslighet bland barn och unga utgör ett mycket allvarligt samhällsproblem och att det är angeläget att socialnämnden tidigt kan besluta om kraftfulla sociala insatser som kan förebygga och förhindra att barn och unga involveras i gängkriminalitet och begår allvarliga brott.

För att vara kraftfulla - i betydelsen verkningsfulla – måste sådana åtgärder dock vara baserade på vetenskap eller beprövad erfarenhet. I annat fall riskerar åtgärdernas ”kraftfullhet” att begränsas till skadlighet, med i värsta fall motsatt effekt. Avsaknaden av tillräckligt kunskapsunderlag innebär att bedömningen att regleringen står i rimlig proportion till det legitima intresse som den är avsedd att tillgodose inte är trovärdig. För att en sådan proportionalitetsbedömning ska kunna ligga till grund för inskränkningar av fri- och rättigheter krävs att åtgärden faktiskt kan förväntas tillgodose intresset och att det inte finns alternativa mindre ingripande metoder som kan användas för att uppnå samma mål. Något godtagbart underlag för en sådan slutsats presenteras varken i promemorian eller i lagrådsremissen.

En särskilt anmärkningsvärd aspekt av riskerna med den föreslagna åtgärden är att den förutsätter att barnet bär en elektronisk sändare på kroppen dygnet runt. Risken för att detta kan verka stigmatiserande, bidra till en känsla av utanförskap och förstärka eller befästa en kriminell identitet ska enligt lagrådsremissen minska genom att utrustningen ska vara ”diskret”. Resonemanget förefaller i första hand anta omgivningens perspektiv och bortser från att den vars upplevelser av tillhörighet, självkänsla och identitet rimligen står i centrum för vilka effekter åtgärden får är barnet som bär sändaren.

I lagrådsremissen förekommer även som central motivering att situationens allvar kräver nya åtgärder och det faktum att elektronisk övervakning ” kan framstå som främmande i en förvaltningsrättslig och socialrättslig kontext och uppfattas repressiv måste stå åt sidan för att vända den negativa utveckling som nu är för handen”. Juridiska fakultetsstyrelsen vill understryka att invändningarna mot att använda elektronisk övervakning inom socialrätten inte grundas i att det skulle vara systematiskt obekant, främmande eller kännas fel. Förslaget bygger på en problematisk utgångspunkt, vilken är att situationens allvar innebär att det är nödvändigt med eller krävs straffrättsliga åtgärder inom den sociala barn- och ungdomsvården. Vår uppfattning är att sådana åtgärder inte krävs, eftersom kunskapsunderlaget enstämigt talar för att sådana är ineffektiva och dessutom riskerar att vara kontraproduktiva, om målet är att vända den negativa utvecklingen genom att skydda och stötta barn och unga. Att flytta beslutet från socialnämnden till förvaltningsrätten, efter ansökan av socialnämnden, kan knappast förväntas ha någon betydande påverkan gällande risken för bristande tillit och förtroende för socialtjänsten.

I lagrådsremissen påpekas att det visserligen är riktigt att det i dagsläget saknas forskningsstöd för att elektronisk övervakning inom socialtjänstens arbete med barn och unga leder till positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet och att detta delvis beror på att metoden aldrig tidigare har använts på det sätt som nu föreslås och därmed inte kunnat utvärderas. Givetvis kan det i vissa fall vara motiverat att använda nya oprövade metoder för att lösa problem, men med hänvisning till de tungt vägande invändningarna och den danska

erfarenheten menar Fakultetsstyrelsen att det knappast finns tillräckligt underlag för att betrakta införanden av åtgärden som något annat än en chansning eller ett omotiverat experiment i föreliggande situation. Det kan istället ses som ett oansvarigt handlande med hänvisning till att det rör en integritetskränkande tvångsåtgärd mot barn i en utsatt situation. Särskilt mot bakgrund av att åtgärden skulle komma att genomföras mitt under implementeringen av den nya socialtjänstlagen, utan att invänta och ta hänsyn till hur denna reform faller ut.

Enligt delegation

Tova Bennet

Titti Mattsson

Dekan

Yttrande för remissen: Elektronisk övervakning – ett verktyg för socialtjänsten till skydd för barn och unga (S2026/00342)

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerad remiss, avger följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av Jannice Käll, docent i rättssociologi (doktor i rättsvetenskap) vid Rättssociologiska institutionen och Lupita Svensson docent i socialt arbete (huvudansvarig), vid Socialhögskolan, på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Sammanfattning

Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig i grunden positiv till ambitionen att stärka socialtjänstens möjligheter att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet. Samtidigt innebär förslaget om elektronisk övervakning en betydande förändring av socialtjänstens verktyglåda genom att ett tekniskt kontrollinstrument, som traditionellt varit förknippat med straffrättsliga sammanhang, införs i socialt arbete.

Fakulteten bedömer att förslaget i vissa situationer kan bidra till att stärka skyddet för barn i riskmiljöer. Samtidigt aktualiserar det viktiga frågor om proportionalitet, integritet, barnets rättigheter samt socialtjänstens roll i välfärdsstaten. Utifrån ett socialt arbete-perspektiv finns en risk att kontrollorienterade insatser ges ökad tyngd på bekostnad av relationella och stödjande insatser.

Fakulteten rekommenderar därför att lagstiftningen kompletteras med tydligare proportionalitetskriterier, stärkt analys av konsekvenser för socialt arbete samt en systematisk uppföljning av hur elektronisk övervakning används i praktiken.

Bakgrundsinformation

Socialt arbete, likväl som de rättsliga regleringar som omfattar socialt arbete, kännetecknas av en grundläggande spänning mellan stöd, skydd och kontroll. Historiskt har socialtjänstens legitimitet i hög grad vilat på dess roll som stödjande och tillitsbaserad institution. Förslaget att införa elektronisk övervakning som ett verktyg inom socialtjänsten innebär därför en normativ förskjutning, där teknologiska kontrollmekanismer integreras i socialt arbete.

Internationell forskning visar att digitala övervakningsverktyg i välfärdsinstitutioner ofta bidrar till vad som beskrivs som ”technological governance” eller ”digital social control”, där tekniska system förändrar relationen mellan professionella, medborgare, staten och rättens roll (Eubanks 2018; Henman 2022; Fourcade & Healy 2017).

Det finns en risk att införandet av elektronisk övervakning gradvis förskjuter socialtjänstens praktik från relationellt arbete mot mer standardiserade kontrollformer. Detta kan i sin tur påverka tilliten mellan barn, familjer och socialtjänst, samt förändra socialsekreterares professionella handlingsutrymme.

Utifrån forskning om responsabilisering i välfärdsstaten (Garland 2001; O’Malley 2010), finns även en risk att ansvaret för att hantera sociala problem i ökande grad individualiseras och teknifieras, snarare än att adresseras genom bredare sociala insatser.

Mot denna bakgrund är det centralt att elektronisk övervakning tydligt definieras som en sista åtgärd, efter att andra sociala insatser prövats.

Utredningsförslaget: Avsnitt ”4 Allmänna utgångspunkter för elektronisk övervakning”

Samhällsvetenskapliga fakulteten delar bedömningen att det finns ett behov av tidiga insatser för barn och unga som riskerar att involveras i kriminalitet. Samtidigt visar forskning att långsiktigt brottsförebyggande arbete i hög grad bygger på stabila sociala relationer, stödjande insatser och inkluderande sociala miljöer.

Det finns en risk att tekniska kontrollåtgärder framstår som effektiva lösningar på komplexa sociala problem, trots att evidens för deras långsiktiga preventiva effekter är begränsad. Det är därför viktigt att lagstiftningen tydligt framhåller att elektronisk övervakning endast kan utgöra ett komplement till kvalificerat socialt arbete, och inte ersätta sociala stödinsatser.

Utredningsförslaget: Avsnitt "5 Möjlighet att besluta om elektronisk övervakning"

Samhällsvetenskapliga fakulteten ser positivt på att beslut om elektronisk övervakning ska fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden, vilket stärker rättssäkerheten. Det är också positivt att åtgärden endast får användas när det finns konkreta omständigheter som talar för att barnet annars inte kommer att följa den särskilda föreskriften, och när åtgärden behövs för att förebygga brottslighet.

Samtidigt finns behov av en mer utvecklad analys av hur riskbedömningar ska genomföras i praktiken. Socialtjänstens riskbedömningar är ofta komplexa och baseras på professionella bedömningar snarare än standardiserade instrument. Om elektronisk övervakning ska användas som kontrollinstrument bör det tydligare framgå vilka kriterier som ska vara uppfyllda.

Det är även viktigt att säkerställa att barnets egen uppfattning ges reell betydelse i beslutsprocessen.

Utredningsförslaget: Avsnitt "6 Regleringen om elektronisk övervakning"

Samhällsvetenskapliga fakulteten välkomnar att övervakningen endast får beslutas för begränsade tidsperioder och att den ska upphöra när den inte längre behövs.

Samtidigt finns en risk att tekniska kontrollsystem tenderar att normaliseras över tid och används i fler situationer än vad som ursprungligen avsågs. Erfarenheter från andra välfärdsområden visar att tekniska kontrollverktyg ofta gradvis får ett bredare användningsområde.

Mot denna bakgrund bör lagstiftningen kompletteras med tydliga proportionalitetsprinciper, krav på regelbunden omprövning och nationell uppföljning av tillämpningen.

Samhällsvetenskapliga fakulteten noterar att elektronisk övervakning enligt förslaget endast ska kunna användas när det finns konkreta omständigheter som talar för att barnet eller den unge inte kommer att följa en särskild föreskrift, och när åtgärden bedöms vara nödvändig för att förhindra eller förebygga att barnet eller den unge involveras i eller ägnar sig åt brottslig verksamhet. Denna avgränsning är central och bör enligt fakultetens bedömning upprätthållas tydligt i såväl lagstiftningens utformning, som i dess praktiska tillämpning. Erfarenheter från andra områden inom socialpolitik och kriminalpolitik visar att åtgärder som införs för att hantera specifika problemgrupper över tid kan komma att användas i bredare sammanhang än vad som ursprungligen avsågs.

Det finns därför skäl att uppmärksamma risken för en sådan normglidning i tillämpningen. Åtgärder som utvecklats för att hantera kriminalitetsrelaterade riskbeteenden hos barn och unga – ofta i relation till pojkar i kriminella miljöer – har i andra sammanhang visat sig kunna komma att användas även i situationer där barn och unga främst uppvisar andra typer av sårbarhet, exempelvis kopplade till psykisk ohälsa eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. I sådana situationer finns en risk att kontrollorienterade åtgärder används i sammanhang där behovet i första hand är stödande, behandlande eller socialpedagogiska insatser.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vill därför betona vikten av att lagstiftningens tillämpningsområde hålls tydligt avgränsat till de situationer som lagstiftningen avser att hantera. Det är även angeläget att reformen följs upp med särskild uppmärksamhet på vilka grupper av barn och unga som i praktiken kommer att omfattas av åtgärden, samt hur tillämpningen utvecklas över tid. En sådan uppföljning är också viktig för att säkerställa att tillämpningen förblir förenlig med barnkonventionens krav på att barnets bästa ska vara en primär utgångspunkt i alla beslut som rör barn, samt att ingripande åtgärder ska vara proportionerliga i förhållande till syftet.

Utredningsförslaget: Avsnitt ”8 Barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter”

Samhällsvetenskapliga fakulteten instämmer i att lagförslaget måste bedömas i relation till barnkonventionen. Särskilt relevanta är artiklarna 3, 12 och 16 om barnets bästa, barns rätt att komma till tals, samt barns rätt till privatliv.

Elektronisk övervakning innebär ett betydande intrång i barnets personliga integritet. Även om åtgärden syftar till att skydda barnet, bör det tydligt framgå hur proportionalitetsprincipen ska tillämpas i varje enskilt fall.

Barnets perspektiv behöver ges större tyngd i beslutsprocessen än vad som framgår av utredningen.

Utredningsförslaget: Avsnitt ”10 Konsekvenser av förslagen”

Konsekvenserna för socialtjänstens praktik behöver analyseras mer ingående. Införandet av elektronisk övervakning innebär nya organisatoriska och professionella krav för socialtjänstens verksamhet. Det aktualiserar bland annat behov av utbildning och kompetensutveckling för berörda yrkesgrupper, liksom tydliga riktlinjer för samverkan mellan socialtjänsten, domstolarna och Statens institutionsstyrelse.

Vidare framstår det som angeläget att reformen följs upp på nationell nivå för att kunna bedöma vilka effekter åtgärden får för barn och unga i praktiken. En sådan uppföljning bör även omfatta hur användningen av elektronisk övervakning påverkar relationen mellan socialtjänsten och de barn och familjer som berörs.

Avslutande synpunkter

Sammanfattningsvis kan elektronisk övervakning i vissa situationer utgöra ett komplement till socialtjänstens arbete för att skydda barn och unga i riskmiljöer. Samtidigt innebär åtgärden en tydlig förstärkning av kontrollinslag i socialtjänstens praktik.

Lagstiftningen bör utformas med särskild försiktighet och kombineras med tydliga proportionalitetskrav, stärkt uppföljning och en fortsatt analys av hur teknologiska kontrollinstrument påverkar socialt arbete och välfärdsstatens institutioner.

Referenser

Eubanks, V. (2018). *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. New York: St. Martin's Press / Picador.

Fourcade, M., Healy, K. (2017) Seeing like a market. *Socio-Economic Review*, Volume 15, Issue 1, January 2017, Pages 9–29, <https://doi.org/10.1093/ser/mww033>

Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Henman, P. (2010). *Governing Electronically: E-Government and the Reconfiguration of Public Administration, Policy and Power*. London: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9780230248496>

O'Malley, P. (2010). *Crime and Risk*. London: Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781446251362>